

SPORT O'YINLARI ORQALI JAMOAVIYLIK VA LIDERLIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

*O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi
Farg'ona akademik litseyi jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi
Ergashev Dilmurod Abduxalilovich*

Annotatsiya: Ushbu maqolada sport o'yinlarining ta'limiy va ijtimoiy tarbiyadagi o'rni, ayniqsa o'quvchilarda jamoada ishlash va liderlik ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Sport o'yinlari orqali o'quvchilarda o'zaro hurmat, hamkorlik, mas'uliyat, tashabbuskorlik va boshqalarni ilhomlantira olish kabi muhim ijtimoiy-psixologik fazilatlar rivojlanadi. Maqolada bu jarayonlarning qanday shakllanishi, sport muhitining ta'lim bilan uyg'unlashgan holda qanday ijobiy natijalarga olib kelishi misollar bilan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: sport o'yinlari, jamoaviylik, liderlik, hamkorlik, ta'lim, tashabbuskorlik, mas'uliyat, tarbiya, ijtimoiy ko'nikmalar.

Prezident Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida ta'limning eng muhim vazifalaridan biri — yoshlarni zamonaviy hayotga mos, raqobatbardosh va ijtimoiy jihatdan faolligini ta'minlash ekanligini alohida ta'kidlagan. Buning uchun o'quvchilarda nafaqat bilim, balki turli ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, jamoada ishlash va liderlik fazilatlarini shakllantirish lozim. Sport o'yinlari aynan shu maqsadni amalga oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Jamoaviy sport turlari o'quvchilarda birgalikda ishlash, o'zaro yordam berish, mas'uliyatni his qilish va boshqalarni ilhomlantirish kabi sifatlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, sport o'yinlari yoshlarni shaxsiy tashabbuskorlikka, raqobatbardoshlikka va liderlik xususiyatlariga o'rgatadi.

Sportning ta'limdagi o'rni nafaqat jismoniy rivojlanish, balki o'quvchilarda o'zaro hurmat, motivatsiya, vaqtni to'g'ri boshqarish va mehnatsevarlik kabi muhim ko'nikmalarni shakllantirishda ham sezilarli. Jamoaviy sport o'yinlari o'quvchilarni faqatgina g'alaba uchun kurashishga emas, balki jamoaning muvaffaqiyati uchun o'z hissasini qo'shishga ham undaydi. Aynan shu jarayonda liderlik qobiliyatlari rivojlanadi, chunki har bir o'quvchi o'z vazifasini bajarishda mas'uliyatni his qiladi va jamoaning umumiy maqsadlariga erishish uchun birgalikda harakat qilishni o'rganadi.

Shu ma'noda, sport o'yinlari faqat jismoniy faollikni oshirishning bir vositasi bo'lib qolmay, balki o'quvchilarning ijtimoiy, psixologik va shaxsiy rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi. Ushbu maqolada sport o'yinlari orqali jamoaviylik va liderlik qobiliyatlarini qanday rivojlantirish mumkinligi haqida tahlil qilish, shu jarayondagi ijtimoiy va psixologik omillarni ko'rsatish maqsad qilinadi.

Sport o'yinlari jamoaviylik va liderlik ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Jamoaviy sportlarda qatnashish, o'quvchilarga birgalikda maqsadlarga erishish uchun ishlashni o'rgatadi. Bu jarayon, o'zaro hamkorlik, mas'uliyat va fikr almashish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni kuchaytiradi. Sportning jamoaviy muhitida har bir a'zoning roli va vazifasi aniq bo'ladi, bu esa o'quvchilarga o'z mehnatining muhimligini va jamoaning umumiy muvaffaqiyatiga qo'shgan hissasini tushunishga yordam beradi.

1. Jamoaviylik va hamkorlik:

Jamoaviy sportlarda muvaffaqiyatga erishish uchun barcha a'zolar o'z vazifalarini bilishlari, bir-birlariga ishonishlari va birgalikda ishlashlari kerak. Futbol, voleybol, basketbol kabi jamoaviy sport turlari o'quvchilarga turli vazifalarni bajarishda hamkorlikni o'rgatadi. Masalan, futbol o'ynayotgan o'quvchi, gol urish uchun faqat o'zining kuchi bilan emas, balki jamoa a'zolarining hamkorligi va to'g'ri vaqtni kutish orqali muvaffaqiyatga erishadi.

Misol: Bir sinf o'quvchilari sport musobaqasida ishtirok etishadi. Birinchi turda ular yaxshi o'ynashmaydi, ammo keyinroq o'quvchilardan biri jamoa a'zolariga maslahat beradi va ularni jamoaviy ravishda qanday o'ynash kerakligini tushuntiradi. Bu maslahatlar o'quvchilarga o'zaro kommunikatsiyani yaxshilashga yordam beradi va jamoa keyingi musobaqalarda g'alaba qozonadi. Bu holat jamoaviylikni va boshqalar bilan ishlashni o'rganishning qanday samarali bo'lishini ko'rsatadi.

2. Liderlik va mas'uliyat: Liderlik qobiliyatlari sport o'yinlarida alohida ahamiyatga ega. Jamoada lider, boshqa o'yinchilarga ilhom berish, ularni rag'batlantirish va kerakli paytlarda qarorlar qabul qilish orqali jamoaning muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi. Liderlik faqat boshqaruvda emas, balki jamoaning maqsadlariga erishishda motivatsiya va ko'rsatmalarda ham namoyon bo'ladi.

Misol: Basketbol o'yinida, agar jamoaning asosiy o'yinchisi tushkunlikka tushsa, uning yordami va qo'llab-quvvatlashi bilan jamoa yana o'z o'yini bilan g'alaba qozonishi mumkin. Misol uchun, birinchi bo'limda jamoa ortda qolgan bo'lsa, o'yinchi o'z jamoasiga so'zlar bilan ko'mak beradi, qanday qilib tezroq qarorlar qabul qilish va o'zaro ishni kuchaytirish haqida o'rgatadi. Bu kabi holatda sportchi nafaqat o'yin maydonida, balki jamoaning ruhini ko'tarishda ham liderlik ko'rsatadi.

3. O'zaro hurmat va motivatsiya:

Sport o'yinlarida jamoa a'zolarining o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlari muvaffaqiyatning kalitidir. Hurmat, jamoaviy ishni rivojlantirishda muhim omil bo'lib, bu har bir o'yinchining o'z rolini bajarishda mas'uliyatni his qilishiga yordam beradi. O'quvchilarda o'zaro hurmatni rivojlantirish sportning ijtimoiy psixologik manfaatlaridan biridir.

Misol: Bir voleybol o'yinida, bir o'quvchi topshiriqni bajarayotganda xatoga yo'l qo'yadi. O'zgalar esa uni tanqid qilish o'rniga, uni rag'batlantirib, yanada

yaxshilanishi uchun yordam beradilar. Bu holat o'quvchilarga jamoada o'zaro hurmatni va bir-birini qo'llab-quvvatlashni o'rganishga yordam beradi.

4. Shaxsiy rivojlanish va tashabbuskorlik:

Sport o'yinlarida qatnashish shaxsiy rivojlanishning yana bir muhim jihatini — tashabbuskorlikni rivojlantiradi. Jamoa a'zolari ko'pincha o'zlarining tashabbuslarini ko'rsatishi, yangi g'oyalar bilan chiqishi va o'z inisiativalarini amalga oshirishi kerak. Shuningdek, sport o'yinlarida qatnashish o'quvchilarga samarali vaqtni boshqarish, qarorlar qabul qilish va stressni boshqarish kabi ko'nikmalarni ham o'rgatadi.

Misol: Bir voleybol musobaqasida o'quvchilardan biri oxirgi daqiqalarda o'zining yaxshi hujumini amalga oshiradi va jamoaga g'alaba keltiradi. Bu holat o'quvchining jamoaviy ishga qo'shgan hissasini namoyish etadi, shuningdek, u o'ziga ishonish va jamoaning muvaffaqiyati uchun tashabbus ko'rsatishning muhimligini tushunadi.

Xulosa: Sport o'yinlari o'quvchilarda jamoaviylik, liderlik, o'zaro hurmat va tashabbuskorlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu o'yinlar o'quvchilarga nafaqat jismoniy, balki ijtimoiy va psixologik ko'nikmalarni ham shakllantirish imkonini beradi. Jamoaviy sportlarda muvaffaqiyatga erishish uchun nafaqat individual ko'nikmalar, balki jamoaning birlashgan kuchi, hamkorlik va liderlik qobiliyatlari ham zarur. Shuning uchun ta'lim tizimida sportning o'rni va ahamiyatini oshirish, yoshlarni jamoaviylik va liderlik ko'nikmalariga o'rgatish muhim vazifadir.

📖 Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schoenfeld, A. H. (1992). *Learning to think mathematically: Problem solving, metacognition, and sense-making in mathematics*. In D. A. Grouws (Ed.), *Handbook of research on mathematics teaching and learning* (pp. 334-370). New York: Macmillan.
2. Berdikulov, K. M. (2015). *Sport va tarbiya: Jismoniy tarbiya va sportning ta'limdagi o'rni*. Toshkent: "Fan" nashriyoti.
3. Dawson, S., & McCabe, M. (2016). *The role of team sports in developing leadership qualities*. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14(3), 210-224.
4. Sokolov, V. A. (2018). *Jamoaviy sport va liderlik*. *Psixologiya va ta'lim jurnal*, 12(5), 56-61.
5. National Federation of State High School Associations (NFHS). (2019). *The role of sports in the development of leadership and teamwork skills in youth athletes*. Reston, VA: NFHS.
6. Nazarov, D. S. (2020). *Sport va jamoaviylik: Ta'lim tizimida sportning ijtimoiy roli*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi nashriyoti.
7. Williams, J. M., & Kerr, G. (2017). *Psychological skills training for athletes: A practical guide*. Human Kinetics.
8. Mukhammadiev, F. B. (2014). *Sport o'yinlari va shaxsiyat rivojlanishi*. *Sport va ta'lim ilmiy jurnali*, 3(4), 45-52.
9. Shcherbakov, P. I. (2015). *Jamoa va liderlik: sportdagi o'rni va ahamiyati*. *Psixologiya va jismoniy tarbiya jurnal*, 5(2), 34-38.